

фольклористикаси тараққиёти тамойиллари, миллий адабиётлараро типологик муштараклик ҳамда адабий талқин табиатига баҳо беришга интилади.

РЕЗЮМЕ

В статье теоретически обобщаются особенности жанра детского фольклора – скороговорки на примере устного творчества узбекского и каракалпакского народа. Автор при анализе аналогии жанра скороговорки даёт оценку тенденции развития фольклористики тюркских народов, национальной межлитературной общетипологической, также литературной интерпретации.

SUMMARY

The article deals with summarizing of peculiarities of the genre of children's folklore tongue-twisters on the example of oral creative work of the Uzbek and Karakalpak people. The author in his analysis tries to evaluate the tendency of development of study of folklore of the Turkic people, national, inter literary and common typological, literary interpretation as well.

ТЕЗ АЙТИШ ЖАНРИ ТАБИАТИ ВА ЎРГАНИЛИШ ТАРИХИ

И.Б.Мадияров – ассистент ўқитувчи

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институтини

Таянч сўзлар: фольклор, тез айтиш, каламбур, аллитерация, омоним, омограф, пароним, омофон.

Ключевые слова: фольклор, скороговорка, каламбур, аллитерация, омонимы, омографы, паронимы, омофоны.

Key words: folklore, tongue-twisters, calambur, alliteration, homonym, homograph, paronym, homophone.

Азал-азалдан туркий халқлар муштарак жўғрофий ҳудудда, яхлит ижтимоий-тарихий шароитда бақамти яшаб келади. Жумладан, ўзбек ва қорақалпоқ халқларининг яшаш тарзи, миллий урф-одатлари, тўй-маросимлари, тили, адабиёти, шунингдек, халқ оғзаки ижодининг бир-бирига ўхшашлиги фикримизнинг яққол далилидир.

Туркий халқлар қадимдан бола тарбиясига бағишланган ҳар хил халқ оғзаки жанрларини яратганлар.

Ўзбек халқ оғзаки бадиий ижоди турларидан бири бўлган тез айтишлар ҳақида санокли тадқиқотларгина олиб борилган [1].

Фольклоршунос Ғ.Жаҳонгировнинг қайд этишича, “Тез айтишлар ёки сўз ўйинлари ўзбек халқ оғзаки бадиий ижоди турларидан бири бўлиб, айрим нутқ товушларининг кўп қайтарилиши ёки товушларнинг сўз ва иборалар таркибида мураккаб жойлашишига асосланади” [2].

Ғ.Жаҳонгиров тез айтишларни таҳлил қилар экан, тез айтиш фақатгина ўзбек фольклоршунослигидагина эмас, балки бошқа халқлар, ҳатто рус фольклоршунослигида ҳам махсус текшириш объекти бўлмаганлигини айтиб, Владимир Даль ўзининг Рус тили изоҳли луғатида “скороговорка”га ҳам, “чаговорка”га ҳам изоҳ бермаганлигини, профессор Д.Н.Ушаковнинг таҳрири остида чиққан рус тилнинг изоҳли луғатида ҳам “чаговорка”га изоҳ берилмаганлигини алоҳида таъкидлайди. Шунингдек, Г.С.Виноградовнинг “Детский фольклор и быт” [1] тез айтиш (скороговорка) сўз ўйини (чаговорка)дан фарқлаиши, талаффузи қийин бўлган жумлаларни тез айтиш, талаффузи осон бўлган жумлалар ва ҳатто айрим сўзларни эса сўз ўйини деб юритади. О.И.Капица “Детский фольклор” [3] китобида Виноградовнинг шу таърифини маъқуллайди ва тез айтишлар замида каламбур – товушлар такрори ётади, деб қўшиб кетади, [2] деб ётади.

Ўзбек халқ оғзаки ижодиётида тез айтишлар қадим замонлардан бери мавжуд. Тўғри, ўтмишда фольклор асарларини тўплаш ва ёзиб олиш йўлга қўйилмаганлиги учун улар бизгача етиб келмаган бўлса-да, Лутфий, Алишер Навоий каби ўзбек мумтоз адабиётининг буюк вакиллари асарларида сўз ўйинларининг турли кўринишдаги намуналарини учратиш мумкин. Бинобарин, ўзбек халқ оғзаки ижоди, жумладан, ўзбек болалар фольклори ўзининг қадимий тарихига эга. Фольклоршунос олим О.Сафаров қайд этганидек, “Ўзбек болалар фольклори узок асрлар давомида хилма-хил шаклдаги асарлар ҳисобига тўлиша борган. Бунга катталар ҳам, болалар ҳам баб-баравар ҳисса қўшганлар. Катталар бутун бир тизимдан иборат болаларни эркалаш поэзиясини яратганлар, болаларга мўлжаллаб ажойиб-ғаройиб эртаклар тўқиганлар, болалар зехини чархловчи топишмоқлар, нутқини ривожлантирувчи тез айтишлар ижод қилганлар” [4].

Маълумки, русча “скороговорка” деб аталувчи, тез айтиш республикаизмининг турли жойларида “чалши”, “тутал”, “чалитув” ёки “чалитма”, “адашиш” каби атамалар билан юритиладиган тез айтишлар қирғиз ва туркман халқларида “янгултамач”, тожикларда “тез гўяк”, татар халқида “тиз аткеч” ёки “тил чалпантиргич” деб аталади [5].

Туркий халқларда тез айтишларини ёзиб олиш ва ўрганишга асосан XX аср бошларида киришилган. Профессор А.П.Самойлович қозоқ-қирғиз ва крим татарлари, В.Гордлевский эса усмонли туркларининг тез

айтишлариға оид кузатишлари билан бу муҳим ишға биринчилардан бўлиб қўл урганлар [6].

М.Ф.Гавриловнинг қирғиз халқи, М. Пешчерованин тожик халқининг тез айтишлари ҳақидаги ишлари йиғирманчи йиллардаёқ эълон қилинди [7].

Ўзбек халқи тез айтишларини ёзиб олиш, тадқиқ қилиш ва чоп этишда профессор Х.Зарифнинг хизмати каттадир. У биринчилардан бўлиб Наманган, Тошкент ва бошқа вилоятларга тез айтишлардан 12 тасини саралаб, “Ўзбек фольклори” хрестоматиясига киритди ва чоп этди [8].

Фольклоршунос Ғани Жаҳонгировнинг фикрича “тез айтиш ўзбек халқ оғзаки ижоди турларидан бири бўлиб, айрим нутқ товушларининг кўп қайтарилиши ёки товушларнинг сўз ва иборалар таркибида мураккаб жойлашишига асосланади” [9]. Фольклоршунос Ғ.Жаҳонгиров мавзу-моҳияти ва оҳангига асосланиб, тез айтишларни беш турга ажратиб ўрганади:

1. Талаффузи бир-биридан катта фарқ қиладиган фонемалар асосида, жумладан, “и”, “р”, “л” ундошлари асосида тузиладилар. Масалан: “Ош наишаси нес наиша”, “Лола арпалайди, Сора аллалайди.”

2. Иккинчи бир туркум тез айтишлар борки, унда боланин айрим товушларни тўғри талаффуз қилишға ўргатиш билан бирга боланин ҳаёлини бир жойға йиғишға, жумланин мантикий урғусини аниқлаб олишға жавоб қилинади. Мана бир мисол: *Бир туп тут, бир туп тутнинг тағида бир туп турп. Бир туп тут бир туп турпнинг томирини тутиб турибди, бир туп турп бир туп тутнинг томирини туртиб турибди.*

Кузатиладик, бу ерда “тут” ва “турп” сўзларини тўғри талаффуз қилишдан ташқари, жумлани тўғри такрорлаш, тут ва турпни ўрни ва ҳолатларини ёдда сақлаб қолиш керак.

3. Учинчи туркум тез айтишлар икки ва ундан кўп элементдан иборат бўлади: *Жуварини чумчуқ еб кетди. Эгаси эртага келаман деб кетди. Келмай кетгур кўр чумчуқ, жуварини эгаси келгунча вайрон қип кетди.*

4. Тўртинчи тур тез айтишлар. Бу катталарнинг баҳри байт, қофия айтиши, айтишувлари (қиз ва йигитларнинг ўлан айтишувлари)сингарихозиржавобликка асосланган. Бунда фақат болаларнинг ўзлари бир-бирлариға топширик берадилар, иккинчи томон шунини тез ва тўхтамасдан, мазмунли қилиб жавоб бериш керак. Бу талаффузни тўғри айтган ҳолда тез ва тўғри айтишни ҳам талаб этади: *Боболар, оталар, танкчи акалар, немиснинг униға кечаси атака!*

5. Бешинчи тур тез айтишлар суратли тез айтишлардир. Бунда матндаги айрим предмет маъносини билдирувчи сўзлар шу предметнинг расми билан алмаштирилиб берилади. Масалан: *Ғуж чумчуқлар (чумчуқлар сурати) ғужум устида чуғурлашиб ғуж (битта чумчуқ сурати)чумчуқ (чумчуқлар сурати)ка ғужум чўқитмайди, ғуж (чумчуқлар сурати) ғужум устида чуғурлашиб, ғуж (битта чумчуқ) чумчуққа ғужум чўқилатмайди.*

О.Сафаров эса ундан фарқли ўларок, тез айтишларни таърифлашда Ғ.Жаҳонгиров тез айтишларнинг уч хусусияти: а) нутқ товушларининг кўп қайтарилиши ёки товушларнинг сўз ва иборалар таркибида мураккаб жойлашиши чалғитиш-адашиш кўзланмай; б) шиддатли айтилмоғи; в) унинг фольклор тури бўлмай, балки жанри эканлиги назардан кочирилганлигини айтади.

Шунингдек, у “Тез айтиш” мафхумининг келиб чиқиши, жанрининг генезиси, бошда катталар репертуарига хос ходиса сифатида парнографик характерда бўлганлиги, XX аср арафасида болалар репертуарига ўта бошлаганлиги, бунинг ижтимоий-эстетик сабаблари, турлича айтилиши каби масалаларни ҳам четлаб ўтган [4].

Қорақалпоқ халқ оғзаки ижодида ҳам тез айтишлар алоҳида жанр хисобланган. Қорақалпоқ фольклоршунослигида болалар фольклоршуноси И.Қурбанбаев, фольклоршунос Қ.Мақсетов, А.Тажимуратов, Қ.Айимбетовлар, адабиётшунос Қ.Мамбетназаров, Қ.Жаримбетов, Қ.Оразимбетовлар ўзларининг китоб ва дарсликлариди тез айтишлар ҳақида баъзи назарий маълумотлар келтириб ўтишган.

Болалар фольклоршуноси И.Қурбанбаев ўзининг “Қарақалпақ балалар адабияти тарийхының очерки” (1974) китобида “Тез айтишни халқ фақатгина болаларга ўргатибгина қўймаган. Уни халқ ўтиришларда, базмларда айтишиб ўйнаб-қулишган” [10] лиқларини айтган.

Шунингдек, у “халқ шунинг учун ҳам тез айтиш айтиб болаларни ёшлик давриданок халқ методикаси орқали тўғри гапиришга ўргатишни мақсад қилган ва “р” товуши кўп айтиладиган, шунингдек, мураккаб чўзиқ сўзлардан иборат тез айтишларни кўп яратган”лигини таъкидлайди. Масалан: *Айыр атаңды жүк қартайтар, семиз қойды май қартайтар, үй қартайтар, бүй қартайтар* [11].

Бундан ташқари И.Қурбанбаев тез айтиш “р” товуши ёки бир-бирига қофиядош бўлиб келадиган сўзларни ўргатибгина қўймаслигини, шу билан бирга ҳар хил, ижтимоий воқеликлар билан ҳам танишишини айтади. Масалан: *Қаладан алғаным алты арба асқабақ, алты арба асқабаққа жеккеним, тарғыл ала тайпақ мүйиз, ақ бөксе баспақ, ақ бөксе баспақ* [12].

И.Қурбанбаев бу ерда “олти арава ошқовок” фақат “олти арава эмас” “арава” эскирган сўзлигини, ошқовок деҳқончиликка оид сўз эканлигини, яна гап “олти аравага тарғил ола ётиқ шоҳли, оқ орқа бузоқ” қадимги транспорт тури эканлигини айтиб ўтади.

Фольклоршунос-олимлар Қ.Мақсетов ва А.Тажимуратовлар “Қарақалпақ фольклоры” (1979) китобида “Тез айтиш болалик олами учун яратилган халқ ижоди маҳсули. У болаларни тўғри гапириш, нутқни чархлаш, товушларни тўғри талаффуз қилишга ўргатади. Сўзни, ундаги товушларни адашмай, янглишмай, тўғри ва тез айтишни тез айтиш деймиз” [12]. – дея эътироф этади.

Қ.Мақсетов ва А.Тажимуратовларнинг мазкур китобида ҳам тез айтишларга мисоллар келтирилган. Масалан: *Бизиң тамның қуяшламасында, қуяшламаласасаң да, қуяшламаласасаң, қуяшламаласасаң да, қуяшламаласасаң* [13].

Китоб муаллифлари бу мисолдаги “ш”, “с”, “м” товушлари аниқ, тез айтиш учун айтувчига қийинчилик туғдиришини, бироқ шунга қарамадан боладан эътиборли, онгли турда аниқ ва тез айтиш талаб этилишини, натижада болаларни у сўзларни чала, қайта айтишдан сақлашини ёзади.

Адабиётлар

1. Виноградова Г.С. Детский фольклор и быт. Программа наблюдений Вкп. III., -Иркутск: 1925.
2. Жаҳонгиров Ф. Ўзбек болалар фольклори. -Т.: 1975.
3. Капица О.И. “Детский фольклор”. -Л.: 1928.
4. Сафаров О. Ўзбек болалар фольклори. -Т.: 2007.
5. Шермухаммедов Б. Назми халки бачагона тожик. –Душанбе: 1992.
6. Самойлович А.Н. О казак-киргизских скороговороках. “Живое ставрика” 1916, Его же: Крымско-татарское скороговорки, Сборник музея Антропологии и этнографии. Т. v. 6. 1.
7. Гаврилов М.Ф. Указанная статья. Плечерова Е.М. Некоторые игры среди оседлого населения Туркестана. Бюллетень ср. Аз. Гос. Ун-та, № 11, 1925.
8. Зариф Х. Ўзбек фольклори хрестоматияси. 1-китоб. Ўзпедавнашр. -Т.: 1939.
9. Жаҳонгиров Ф. Тез айтишлар. Ўзбек тили ва адабиёти. 1972. № 3.
10. Қурбанбаев И. Қарақалпақ балалар адабияти тарийхының очерки. –Н.: “Қарақалпақстан”. 1974.
11. Айимбетов Қ., Есемуратов Г. Қарақалпақ поэзиясының антологиясы. 1956.
12. Мақсетов Қ. Қарақалпақ фольклоры. –Н.: “Қарақалпақстан”. 1979.
13. Мақсетов Қ., Тажимуратов А. Қарақалпақ фольклоры. –Н.: “Қарақалпақстан”. 1979.
14. Айимбетов Қ. Халық даналығы. –Н.: “Қарақалпақстан”. 1988.
15. Мақсетов Қ. Қарақалпақ халқының көркем аўызеки дәретпелери. –Н.: “Билим”. 1996.
16. Виноградов Г. Детский фольклор в школьном курсе словености. Сб. “Родной язык в школе” Книга вторая. -М.: 1927.

РЕЗЮМЕ

Мақолада тез айтиш жанрининг ўзига хос хусусиятлари, унинг жаҳон фольклоршунослигида ўрганилиши, хусусан, таснифлиниши илмий-назарий манбаларга таянилган ҳолда аниқ мисоллар ёрдамида тадқиқ қилинган. Шунингдек, ўзбек ва қорақалпоқ фольклоридидаги тез айтишларнинг фарқли ва муштарак жиҳатлари ёритилган.

В статье исследовано особенности жанра скороговорки, изучение их в мировой фольклористике, в частности исследована классификация, опираясь на научно-теоретические источники с помощью конкретных примеров. Также, в статье освещены общие и отличающие качества скороговорки в узбекском и каракалпакском фольклоре.

SUMMARY

The article deals with genre, of tongue-twister and peculiarities, its world Folkloristics, also division to scientific-practical resources have analyzed with concrete investigations. Also there have been analired comporisons of tongue-twisters in uzbek-karakalpak Folkloristics.

ЗАМАН ҚАҲАРМАНЫ ОБРАЗЫ

Ф.К.Шержанова - ассистент оқытушы

Ташкент мамлекетлик аграр университети Нөкис филиалы

Таянч сўзлар: театр, спектакль, режиссёр, драматург, қаҳармон, образ, характер, репертуар, сахна, персонаж.

Ключевые слова: театр, спектакль, режиссёр, драматург, герой, образ, характер, репертуар, сцена, персонаж.

Key words: theatre, performance, producer, dramatist, hero, image, character, repertoire, stage, personage.

Театр заман менен тең кәдем таслауы керек. Өлбette, бул сөз өзиниң тастыйыклауын тапқан. Себеби, ҳәр қандай дәуирде де театр сол халықтың дәрти хәм қуанышы менен бирге жасайды. Ҳәр бир дәуирдиң турмыс жағдайы, сиясаты болыуы менен бирге, қаҳарманлықларының да болыуын тарийх бизге айкын көрсетип берди.

Бердақ атындағы Қарақалпақ мәмлекетлик академиялық музыкалы театры жәмәәти де театрдың қәлилескен дәуиринен баслап, талантлы, пидайы инсанлардың тынымсыз излениўлері, мийнетлери нәтийжесинде бүгингидей көрсетилип атырған ғамхорлықлардан дурыс пайдаланып, халқымыздың кеўиллеринен шығатуғын, бүгинги күн талабына жуап беретуғын спектакльлерди сахналастырып келмекте. Театр репертуарынан тарийхый жанрлардағы, ўатансүйўшилиқ темасындағы, халықлар дослығы, бир-биреўге болған меҳир-мухаббат, инсанды қәдирлеў идеялары менен суўғарылған спектакльлер орын алған.

Атап айтқанда, драматург К.Рахмановтың «Мухаббат самалы», (режиссёр М.Усенов) Қ.Мәтмуратов, Қ.Заретдиновлардың «Бердақ» (режиссёр Б.Утебаев), П.Айтмуратовтың (режиссёр Н.Аңсатбаев) «Талаплығы нур жаўар», атлы хәм т.б. драмалары тамашағөйлер кеўлинен терең орын алды.

2010-жылы Бухара қаласында таза театр имаратының ашылуы салтанаты алдынан Биринши Президентимиз И.А.Каримов «Сахнада заман қаҳарманын сәўлелендириў» бойынша анық ўазыйпаларды белгилеп берген еди. Усы ўазыйпаларды орылаў мақсетинде театр жәмәәти П.Айтмуратовтың «Талаплығы нур жаўар» спектаклин сахналастырып, 2011-жылы Ташкент қаласында өткерилген «Сени жырлаймыз, заманлас» Республикалық I фестивалына қатнасып сыйлы II орынды, 2013-жыл өткерилген фестивалда қойылған Қ.Нарқабылдың «Нур саяда қалмайды» спектакли III орынды алыўға еристи. Ал, Шабнам ролин атқарған Сарбиназ Аннакулова «Ең жақсы ҳаял образы» номинациясы бойынша жеңиске еристи. Өткен жылы болса республика театрларының IV фестивалында драматург К.Рахмановтың «Мухаббат самалы» спектакли театр қәнигелери хәм тамашағөйлер кеўиллеринен орын алып, сыйлы 3 орынды алыўға миясар болды.

Бул пьесалардағы бас идея ҳәр бир инсанның жәмийетимизде өз орнына ийе болыуы, жасларға берилип атырған имканиятлардан туўры пайдаланып, алға қойған мақсетлерине ерисиў, жумиссызлықты сапластыруў болып табылады.

Драматург П.Айтмуратовтың «Талаплығы нур жаўар» атлы драмалық шығармасында унамлы персонаж Турдыбай а, бүгинги заман қаҳарманы образы. Бул спектакль ҳақыйқый турмыстан алынған болып, бундағы бас қаҳарман жас фермер ауыл хожалығында, турмыста ушырасатуғын қыйыншылықларды жеңип өз алдына қойған мақсетине жетеди.

Унамлы қаҳарманлардың тийкарғы қәсийетлери-қаҳарманлар өз заманының нызам-қағыйдаларына бойсынып, ҳәр бир ҳәдийселердиң, үлкен өзгерислердиң баслаушысы сыпатында сүүретлениўи керек. Соннан келип шығып, унамлы қаҳарманымыз халық мәпи жолында кәдем таслап, халықтың арзыў-әрманларына тилеклес болыуы керек [4:84].

Биз сөз етпекши болған Турдыбай образында мине усы сыпатлардың бәршеси жәмлескен.

Драматургтың алға қойған тийкарғы идеясы Турдыбай

образы арқалы тек ғана жеке басының ғамын ойлап, жәмийетимиздиң раўажланыўына зыянлы тәсирин тийгизип жүрген кимселерди әшқара етиў, усындай инсанлардың салдарынан жумиссызлықтың келип шығыў себеплерин көрсетип беріў, ҳақ нийетли, билимли инсанлардың ҳадалық пенен алға қойған мақсетлерине ересе алатуғынлығын көрсетип беріў болып табылады.

Спекталядеги бас қаҳарман Турдыбай ауыл хожалығы тараўында жүз берип атырған кемшиликлерге шын ықласы менен күйип жанады. Ол қараўсыз жатырған жерлерди тәрбиялаў кереклигин, оннан мол зүрәәт жетистириўге болатуғынлығын, ҳасыл байлықтың аяғымыз астында екенлигин ауыл адамларына уқтырыўға ҳәрекет етеди. Өлбette, бул нийетин иске асырмаў ушын тосқынлық етиўшилер ушырайды. Дәслебинде оның мақсетин ҳеш ким, ҳәтте ата-анасы да қабыл етпейди. Өкеси Өлеўатдин «фермер боламан десең, аспирант болыўың шәрт пе еди? Өлеўден-ақ, айтқаныңда ауылдың коллежиниң механизация я агрономиясына оқытатуғын едим ғой, ямаса улыўма оқытпас едим» деп қарсылық билдиреди. Буган жуап ретинде Турдыбай: «Аға, фермер оқымасын деген емес, керисинше фермер оқымыслы болыўы керек. Ол ҳәм агроном, ҳәм инженер, ҳәм бухгалтер, ҳәм юрист болыўы керек. Ол өз ҳуқықларын толық билиўи керек» дейди.

Буннан көринип турғанындай, Турдыбай өз ҳуқықларын толық билеуге саўатлы, узақты көре алатуғын ақыллы жигит. Ол «бир оқ пенен еки қоянды атпақшы», яғный кандидатлық темасына ауылдан жер алып, ҳәм тәжирийбе есабында, ҳәм илимий жақтан өзін сынап көрмекши. Оның алға қойған мақсетинен қайтпайтуғын қайсар, табанлы жигит екенлигин төмендеги диалог пенен дәллийлесеўге болады:

Бектурған: Сениң бул ушын ең кеминде алты айың яки бир жылың кетиўи мүмкин. Ал мен егер «погодам» жақсы болса бир ҳәптеде питирип беремен.

Турдыбай: Ол «погода» қалай жақсы болар екен?

Бектурған: Дым қыйын емес. Ауылыңа барып қашар ма, бағылы танакей ме, биреўин ертең базарға сатып бизге әкелесең, қуяш ҳә демей нурын шашып, «погода» жап-жақсы болып кетеди.

Турдыбай: Уялмайсызба?... Сендей бюрократ кимселердиң себебинен не бир жас жигитлер өз нийетине жете алмай, өз ауылында, өнип өсе алмай, ғайры еллерде әбигерленип, азаннан кешке қашып жүрип нан таўып, ҳәр кимселерге жемтик болып жүр. Жексурын адам екенсең. Бер арзамды.

Бектурған: Әсте, әсте, не қыласаң? Аспанды жерге түсиресең бе?

Турдыбай: Аспанды жерге түсире алмаспан да, бирәк ҳәким «сизлердей жасларды қоллап-қуўатлаймыз, бәрәкәлла» деп қабыл етип еди. Сол кисиге сени «пара сорап атыр» деп айтаман.

Бектурған: Ой, ессиз балакәй-ай. Мен ондай сөз айтқаным жоқ, оны қандай дәллийлесең?

Турдыбай: Күни менен сөзлерди мына уялы телефонға жазып алдым.

Мине, усыннан көринип турғанындай, Турдыбай ҳақыйқашыл жигит. Ҳәзирги ғәрезсизлик заманда өз ҳуқықларынды толық билсең ҳәм сол тийкарда жумис алып барсаң ҳеш қандай машқалаға дусласпайтуғынымызды Турдыбай образы арқалы көриўимизге болады. Ол бундай қарсылықларды өзиниң епшиллиги, билими, ақылы, ғайбарлығы менен жеңип өтеди.

Спекталяде ўақыялар раўажланыўы менен бир неше